

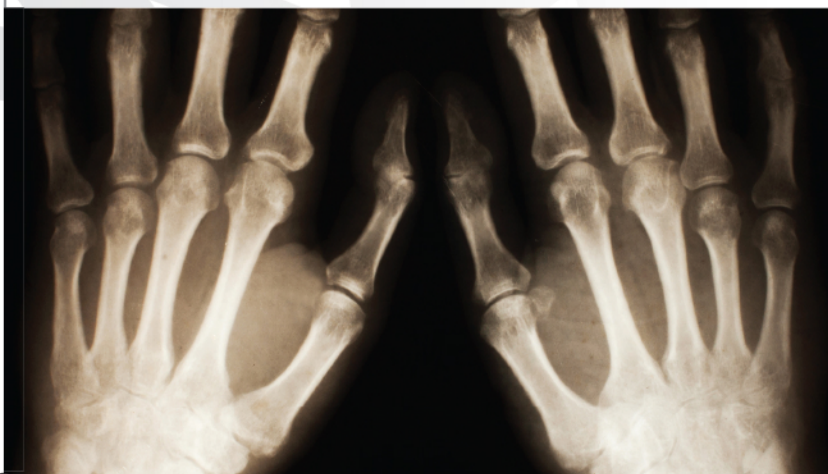
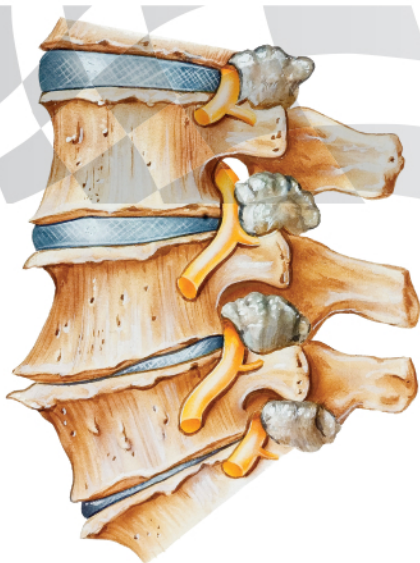

Redakcja serii: **Dan Horton-Szar**

Konsultacja merytoryczna: **Max Field, Alistair Gray**

Elias-Jones • Perry

Ortopedia i reumatologia

Nie rozumiesz – zrozumiesz

Nie pamiętasz – przypomnisz sobie

Ta książka jest lepsza niż najlepsze notatki

3

wydanie

CRASH COURSE

REDAKCJA SERII

Dan Horton-Szar

KONSULTACJA MERYTORYCZNA

Max Field

Alistair Gray

Cameron Elias-Jones

Martin Perry

Ortopedia i reumatologia

Autorzy wydania pierwszego i drugiego:

Annabel Coote

Paul Haslam

Daniel Marsland

Sabrina Kapoor

edra
URBAN & PARTNER

Tytuł oryginału:
Rheumatology and Orthopaedics Crash Course
3rd Edition
Autorzy: Cameron Elias-Jones, Martin Perry

Redakcja serii: Dan Horton-Szar
Konsultacja merytoryczna: Max Field, Alistair Gray

MOSBY
ELSEVIER
© 2013, Elsevier Ltd. All rights reserved.

This edition of *Rheumatology and Orthopaedics Crash Course* (3e) by Cameron Elias-Jones and Martin Perry is published by arrangement with Elsevier Ltd.

Książka *Rheumatology and Orthopaedics Crash Course*, wyd. 3, autorzy: Cameron Elias-Jones i Martin Perry, została opublikowana przez Elsevier Ltd.

ISBN 978-0-7234-3631-7

Wszelkie prawa zastrzeżone, szczególnie prawo do przedruku i tłumaczenia na inne języki. Żadna z części tej książki nie może być w jakiegokolwiek formie publikowana bez uprzedniej pisemnej zgody Wydawnictwa. Dotyczy to również sporządzania fotokopii, mikrofilmów oraz przenoszenia danych do systemów komputerowych.

Ze względu na stały postęp w naukach medycznych lub odmienne nieraz opinie na temat leczenia i diagnozowania, jak również możliwość wystąpienia błędu, prosimy, aby w trakcie podejmowania decyzji terapeutycznej uważnie oceniać zamieszczone w książce informacje. Pomoże to zmniejszyć ryzyko wystąpienia błędu lekarskiego.

© Copyright for the Polish edition by Edra Urban & Partner, Wrocław 2016

Tłumaczenie z języka angielskiego:
lek. med. Katarzyna Płocieniak

W wydaniu 3 częściowo wykorzystano teksty redagowane i tłumaczone przez następujących autorów:

redakcja naukowa – prof. dr hab. med. Tadeusz Gaździk

tłumaczenie z języka angielskiego – dr n. med. Andrzej Barczyński, dr n. med. Tomasz Bielecki,
dr n. med. Marcin Drygalski, lek. med. Aneta Franczak-Drygalska, lek. med. Tomasz Gajda,
dr n. med. Jerzy Mirosław Jaworski, dr n. med. Roman Nowak, lek. med. Mirosław Pasierbek,
lek. med. Rafał Rokicki

Prezes Zarządu: Giorgio Albonetti
Redaktor naczelny: lek. med. Edyta Błażejewska
Redaktor prowadzący: Renata Wręczycka
Opracowanie skorowidza: lek. med. Natasza Błaszczyna

ISBN 978-83-65373-00-7

Edra Urban & Partner
ul. Kościuszki 29, 50-011 Wrocław
biuro@edraurban.pl

www.edraurban.pl

Łamanie i przygotowanie do druku: Anna Jońska
Druk i oprawa: Drukarnia Dimograf Sp. z o.o., Bielsko-Biała

Przedmowa redaktora serii	V	6. Ostry, nadmiernie ucieplony i obrzęknięty staw	43
Wprowadzenie	VI	Diagnostyka różnicowa	43
Podziękowania	VII	Wywiad	43
Dedykacje	VIII	Badanie pacjenta z ostrym, nadmiernie ucieplonym, obrzękniętym stawem	45
1. Wywiad	1	Diagnostyka	45
Opis dolegliwości	1	7. Dziecko utykające	47
Szczegółowy wywiad dotyczący dolegliwości	1	Możliwe rozpoznania różnicowe	47
Dotychczasowa historia choroby	2	Wywiad ukierunkowany na utykanie u dziecka	47
Stosowane leki	2	Badanie dziecka utykającego	48
Wywiad społeczny	2	Badania dodatkowe	49
Wywiad rodzinny	2	8. Obrzęk	51
Wywiad układowy	2	Możliwe rozpoznania	51
2. Badanie stawów	3	Wywiad ukierunkowany w przypadku obrzęku	51
Zasady ogólne	3	Badanie ukierunkowane w przypadku obrzęku	52
Badanie fizykalne	3	Badania dodatkowe w przypadku pacjentów z obrzękiem	53
Badanie stawu biodrowego	4	9. Bóle grzbietu/choroby kręgosłupa	55
Badanie stawu kolanowego	6	Rozpoznanie różnicowe	55
Badanie stawu skokowego i stopy	10	Badanie fizykalne w przypadku bólów okolicy lędźwiowej, stawu biodrowego i kończyny dolnej	55
Badanie kręgosłupa	11	Badania dodatkowe pacjenta z bólem okolicy lędźwiowej, stawu biodrowego i kończyny dolnej	56
Badanie barku	12	Bóle krzyża	57
Badanie stawu łokciowego	15	Przepuklina jądra miazdżystego	60
Badanie nadgarstka i ręki	15	Kręgozmyk	61
3. Badania dodatkowe	19	Zwężenie kanału kręgowego	62
Badania krwi	19	Zapalenie infekcyjne krążka międzykręgowego/zakażenie kręgow	63
Badanie płynu stawowego	21	Skrzywienie kręgosłupa (skolioza)	64
Badanie przewodnictwa nerwowego i elektromiografia (EMG)	21	10. Zaburzenia czucia i osłabienie siły mięśniowej	67
Biopsja	21	Rozpoznanie różnicowe	67
Badania obrazowe	22	Wywiad	67
4. Bóle regionalne	25	Zespół kanału nadgarstka	68
Bóle pleców, stawów biodrowych i kończyn dolnych	25	Ucisk nerwu łokciowego	70
Bóle stawów kolanowych	27	Uszkodzenia nerwu promieniowego	70
Ból stawu skokowego i stopy	31	Uszkodzenia nerwu strzałkowego	71
Ból szyi i/lub kończyny górnej	32		
5. Wielomiejscowe bóle mięśniowo-szkieletowe	37		
Diagnostyka różnicowa	37		
Zespół reumatoidalno-paranowotworowy	37		
Fibromialgia	38		

11. Choroba zwyrodnieniowa stawów	73	17. Choroby stawów u dzieci	125
Definicja	73	Zakresy norm	125
Epidemiologia	73	Schorzenia stawu biodrowego u dzieci	126
Etiopatogeneza	73	Wrodzona stopa końsko-szpotawa	129
Objawy kliniczne	73	<i>Osteogenesis imperfecta</i>	130
Diagnostyka i badania dodatkowe	75	Mózgowe porażenie dziecięce	130
Leczenie	75	Urazy niespowodowane wypadkami	131
12. Reumatoidalne zapalenie stawów	79	Choroby stawu kolanowego u dzieci	131
Definicja	79	Młodzieńcze idiopatyczne zapalenie stawów	133
Zapadalność i częstość występowania	79	18. Złamania	135
Etiologia	79	Występowanie	135
Czynniki genetyczne	79	Definicje	135
Czynniki środowiskowe	79	Objawy kliniczne	135
Nieprawidłowości immunologiczne	79	Rozpoznanie i badania	136
Patologia	81	Leczenie	137
Objawy kliniczne	81	Powikłania złamań	139
Objawy stawowe RZS	81	Najczęstsze złamania	141
Pozastawowe objawy RZS	83	19. Trauma	145
Objawy ogólne w przebiegu RZS	84	Definicja	145
Objawy RZS w innych narządach	84	Częstość	145
Badania diagnostyczne	84	Objawy kliniczne	145
Postępowanie	86	Badania diagnostyczne	147
Leczenie	86	Leczenie	147
13. Spondyloartropatie	89	Złamania otwarte	147
Zesztywniające zapalenie stawów kręgosłupa	89	Urazy kręgosłupa	147
Łuszczycowe zapalenie stawów	92	Złamania miednicy	149
Reaktywne zapalenie stawów	94	20. Zakażenia kości i stawów	151
Zapalenie stawów w przebiegu enteropatii	96	Zapalenie kości i szpiku (<i>osteomyelitis</i>)	151
14. Układowe choroby tkanki łącznej	97	Ropne zapalenie stawu	154
Toczeń rumieniowaty układowy	97	Gruźlica	155
Zespół antyfosfolipidowy	100	21. Podstawy operacji ortopedycznych	157
Zespół Sjögrena	102	Opieka przedoperacyjna	157
Zapalenie wielomięśniowe i skórno-mięśniowe	104	Opieka bezpośrednio przed operacją	158
Twardzina układowa (sklerodermia)	106	Operacja	158
Zapalenie naczyń (<i>vasculitis</i>)	108	Podstawowa opieka pooperacyjna	161
15. Choroby metaboliczne kości	113	Powikłania	162
Osteoporoza	113	Zakażenia	163
Choroba Pageta	116	Wstrząs	163
Krzywica i osteomalacja (rozmiękanie kości)	117	22. Nowotwory kości	167
16. Dna moczanowa i dna rzekoma	119	Wywiad	167
Dna moczanowa	119	Badanie fizykalne	168
Chondrokalcynoza (CPPD)	122	Badania diagnostyczne	168
		Pierwotne guzy kości	171

Wtórne nowotwory kości	175	Zapalenie kaletki	189
Choroby układu krwiotwórczego	177	Przykurcz Dupuytrena	189
Białaczka	178		
23. Urazy sportowe	179	Sprawdzian wiadomości	191
Urazy stawu kolanowego	179	Testy jednokrotnego wyboru (SBA)	193
Zwichnięcie stawu ramiennego	184	Rozszerzone testy wielokrotnego wyboru	
Skrcenie stawu skokowego	186	(EMQ)	201
24. Patologie tkanek miękkich	187	Odpowiedzi do testów SBA	215
Wprowadzenie	187	Odpowiedzi do testów EMQ	219
Uszkodzenia ścięgien	187	Słownik	227
		Skorowidz	229

Cele

Po przeczytaniu tego rozdziału powinieneś:

- Umieć wymienić możliwe przyczyny obrzęku kończyny.
- Umieć zebrać szczegółowy wywiad od pacjenta z obrzękiem kończyny.
- Umieć zbadać i opisać obrzęk kończyny.
- Wiedzieć, jakie badania wykonać w przypadku obrzęku kończyny.
- Umieć rozpoznać złowieszcze cechy obrzęku kończyny.

MOŻLIWE ROZPOZNANIA

Znacznym ułatwieniem jest przeprowadzenie diagnostyki różnicowej w odniesieniu do odpowiednich struktur anatomicznych.

- Skóra lub tkanka podskórna:
  - Guzki reumatoidalne.
  - Tłuszczak.
  - Zapalenie kaletki.
  - Nerwiakowłókniak.
  - Cysta.
  - Ganglion?
- Stawy:
  - Wysiłek.
  - Ganglion.
  - Torbiel Bakera.
- Kość:
  - Osteophytes.
  - Guz kości.
- Mięśnie/głębokie tkanki miękkie:
  - *Sarcoma* (mięsak).

Pacjenci zgłaszają się często z powodu obrzęków oraz guzów wyczuwalnych pod skórą. Są to najczęściej schorzenia łagodne. Ważne jest jednak, aby nie przeoczyć rzadkich guzów złośliwych objawiających się podobnie.

WYWIAD UKIERUNKOWANY W PRZYPADKU OBRZĘKU

Należy zwrócić uwagę na:

Czas trwania objawów

Jak długo pacjent ma zmianę guzowatą lub obrzęk? Kiedy pojawiła się ona po raz pierwszy?

Powiększenie rozmiaru

Czy zmiana powiększyła się ostatnio lub rośnie szybciej? Guzy mogą powodować takie objawy.

Liczba zmian (pojedyncze czy mnogie)

Czy pacjent ma jedną zmianę, czy jest ich więcej, a jeżeli tak, to gdzie są zlokalizowane? Nerwiakowłókniaki lub guzki reumatoidalne są często mnogie. Mnogie tłuszczaki mogą występować w rodzinnej tłuszczakowatości.

Zmienność

Czy zmiana pojawia się, a następnie zanika? Jak długo jest obecna? Klasyczny ganglion zanika, a następnie nawraca. Wysiłek w stawie będzie większy w czasie zaostrzenia podstawowej choroby stawu.

Bolesność

Większość zmian nie jest bolesna. Znaczny wysiłek do stawu czy zapalenie kaletki mogą dawać dolegliwości bólowe. Głęboki ból związany ze zmianą w kościach lub tkankach miękkich jest niepokojący. Również ból nasilający się w nocy może sugerować zmiany rozrostowe.

Utrata funkcji

Czy obrzęk lub narośl ogranicza w jakikolwiek sposób funkcjonowanie pacjenta? Obrzęk ręki może być dokuczliwy, podobnie zlokalizowany na stopie – może powodować dolegliwości po włożeniu obuwia.

Objawy towarzyszące

Najczęściej nie występują.

Należy brać pod uwagę ogólny stan zdrowia pacjenta, a szczególnie utratę masy ciała, ogólne zmęczenie, złe samopoczucie. Są to niepokojące objawy.

Duży obrzęk lub zmiana guzowata rzadko mogą uciskać sąsiadujące naczynia i nerwy, np. w przypadku zmian złośliwych.

Pacjenci zgłaszający się z powodu obrzęku mogą się skarżyć również na inne objawy związane z ukrytym procesem chorobowym. Może to być ból stawu w przypadku stanu zapalnego. Możemy mieć do czynienia z obrzękiem stawu bez dolegliwości bólowych jako wyraz bardziej uogólnionego stanu zapalnego. W przypadku takiego podejrzenia należy zapytać również o pozostałe stawy, takie jak stawy rąk.

W przypadku torbieli Bakera pacjent może zgłaszać dolegliwości bólowe kolana.

Wywiad dotyczący wykonywanej pracy

Pacjenci, którzy wykonują pracę w pozycji klęczącej, jak np. posadzkarze, są narażeni na zapalenie kaletki przedrzepkowej.

KOMUNIKACJA

Pacjenci często myślą, że każdy obrzęk jest rakiem. Należy zapytać ich, czy się martwią, i jeżeli zmiany nowotworowe zostaną wykluczone (a w większości przypadków tak jest), trzeba powiedzieć im o tym! Pacjentom często nie przeszkadza niewielki guzek, taki jak tłuszczak czy torbiel galaretowata, i po prostu potrzebują zapewnienia, że nie jest to nic złego.

BADANIE UKIERUNKOWANE W PRZYPADKU OBRZĘKU

Badaniu powinna być poddana zarówno okolica zajętego stawu, jak i okoliczne węzły chłonne.

Następujące punkty związane z obrzękiem lub zmianą guzowatą powinny być poddane ocenie klinicznej.

Położenie zmiany

Która kończyna jest zajęta i gdzie znajduje się zmiana?

Wielkość zmiany

Zmiany są niepokojące, jeżeli guzek przekracza 5 cm.

Głębokość położenia zmiany

- Czy zmiana dotyczy skóry, tkanki podskórnej, czy leży podpowięziowo? Bolesne, głęboko położone zmiany są klinicznie podejrzane i wymagają dalszego wnikliwego badania.
- Czy skóra nad zmianą jest prawidłowa czy zmieniła zapalnie lub chorobowo?

Konsystencja

Czy zmiana jest miękka, sprężysta czy twarda? Tłuszczak jest z reguły opisywany jako zmiana sprężysta.

Rozlana lub dobrze odgraniczona

Część obrzęków jest duża, rozlana, bez wyraźnego odgraniczenia, jakby łączyła się z otaczającymi tkankami, podczas gdy inne zmiany mają dość wyraźne granice i poddają się badaniu palpacyjnemu.

Powierzchnia

Czy powierzchnia jest gładka czy nierówna?

Przesuwalność lub nieprzesuwalność

Dobrze odgraniczone zmiany mogą być przesuwalne (tłuszczak) lub nieprzesuwalne (ganglion) względem głębiej położonych tkanek.

Chełbotanie

Chełbocące zmiany zawierają płyn, jak np. torbiel Bakera.

Tętnienie

Tętniące i rozszerzające się zmiany to tętniaki.

Przepuszczalność promieni świetlnych

Zmiany wypełnione płynem lub zbudowane z tkanek miękkich mogą przepuszczać światło, gdy przyłoży się do nich latarkę kieszonkową – jeżeli płyn jest przejrzysty.

Pacjent zgłaszający się z powodu izolowanego obrzęku stawu

Jedynie w niewielkim odsetku przypadków stwierdza się izolowany obrzęk dużego stawu jako jedyny objaw schorzenia uogólnionego, jakim jest reumatoidalne zapalenie stawów.

Dlatego zawsze należy badać inne stawy, takie jak stawy rąk (jeżeli podejrzewa się reumatoidalne zapalenie stawów) lub kręgosłup (jeżeli podejrzewa się zeszywniające zapalenie stawów kręgosłupa).

BADANIA DODATKOWE W PRZYPADKU PACJENTÓW Z OBRZĘKIEM

Obrzęk stawu i odgraniczony obrzęk lub guz kończyny zostaną omówione oddzielnie.

Obrzęk stawu (wysięk)

W rozdziale tym pominięto infekcję (patrz rozdz. 20).

W celu potwierdzenia lub wykluczenia zapalenia stawów należy wykonać badania krwi, włącznie z markerami stanu zapalnego i kwasem moczowym, czynnikiem reumatoidalnym (RF) oraz autoprotektami.

Badanie rentgenowskie może potwierdzić lub wykluczyć zmiany zwyrodnieniowe lub RZS.

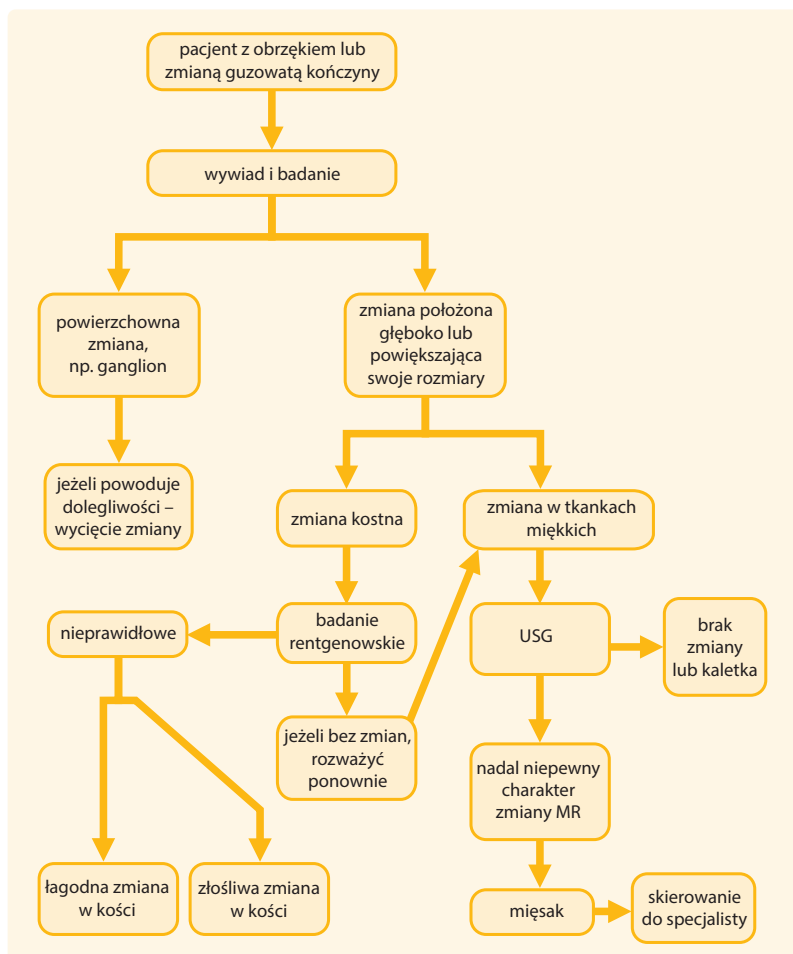
Badanie płynu stawowego wykonuje się w celu wykrycia kryształów wskazujących na dnę moczanową lub rzekomą.

Ograniczony obrzęk kończyny lub struktura guzowata

Badania dodatkowe nie są konieczne.

Na przykład zmiana o charakterze cysty zlokalizowana na dłoniowej powierzchni nadgarstka jest nieprzesuwalna w stosunku do podłoża, pojawia się i zanika. Jej struktura jest sprężysta, powierzchnia gładka, przepuszczająca światło. Można z dużym prawdopodobieństwem rozpoznać ganglion, a rozpoznanie można potwierdzić, aspirując w punkcji galaretowaty płyn lub wycinając zmianę podczas zabiegu.

Dalsza diagnostyka jest konieczna, jeżeli są wątpliwości co do rozpoznania.

Ryc. 8.1. Algorytm diagnostyczny obrzęku lub zmiany guzowatej kończyny. MR – rezonans magnetyczny.

- Jeżeli podejrzewa się zmianę w kości, należy wykonać zdjęcie rentgenowskie zajętej kończyny. Można stwierdzić wtedy łagodną lub złośliwą zmianę w kości.
- Zmiana położona głęboko w tkankach miękkich może być mięsakiem i wymagać pilnego wykonania badań dodatkowych.
- Początkowo warto wykonać USG w celu potwierdzenia obecności zmiany oraz stwierdzenia, czy jest ona wypełniona płynem czy jest lita.
- Szczegółowy obraz zmiany i informacje o jej charakterze daje MR z kontrastem.
- Jeżeli nadal istnieją wątpliwości, pacjent powinien być skierowany do specjalisty onkologa zajmującego się leczeniem mięsaków; następnym krokiem powinna być biopsja.
- Algorytm diagnostyczny w przypadku obrzęku kończyn przedstawiono na ryc. 8.1.

3

wydanie

CRASH COURSE

Ortopedia i reumatologia

Seria podręczników *Crash Course* to idealne antidotum na stres egzaminacyjny.

Dzięki niej zaoszczędzisz czas i zyskasz pewność, że dysponujesz zebranymi w jednym miejscu informacjami, których potrzebujesz, aby zaliczyć zajęcia z danej dziedziny i zdać egzamin.

Formuła serii sprawdza się od ponad 15 lat. Niezwykle przejrzysta forma podręczników, liczne tabele, ryciny i zestawienia są tak przemyślane, aby zainteresować studenta i ułatwić mu naukę.

Autorami są studenci i nauczyciele akademicy, czyli osoby, które doskonale wiedzą, na czym polega zdawanie egzaminu i jaki zakres materiału należy przyswoić, aby ten cel osiągnąć.

Ani na chwilę nie zapominają oni o potrzebach swoich czytelników. Podkreślają i dowcipnie obrazują najważniejsze informacje, podają najczęściej spotykane pytania egzaminacyjne, pomijają zaś rzeczy zbędne i nieistotne.

Tytuł oryginału: **Rheumatology and Orthopaedics Crash Course**. Publikację wydano na podstawie umowy z Elsevier.

ELSEVIER

ISBN 978-83-65373-00-7

9 788365 373007 >